

ЭКОНОМИКА

ӘОЖ 631.15:338

ИННОВАЦИЯ - АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҚ САЛАСЫН ТҰРАҚТЫ ДАМУДЫҢ НЕГІЗІ

INNOVATION IS THE FOUNDATION FOR STABLE DEVELOPMENT OF AGRICULTURE

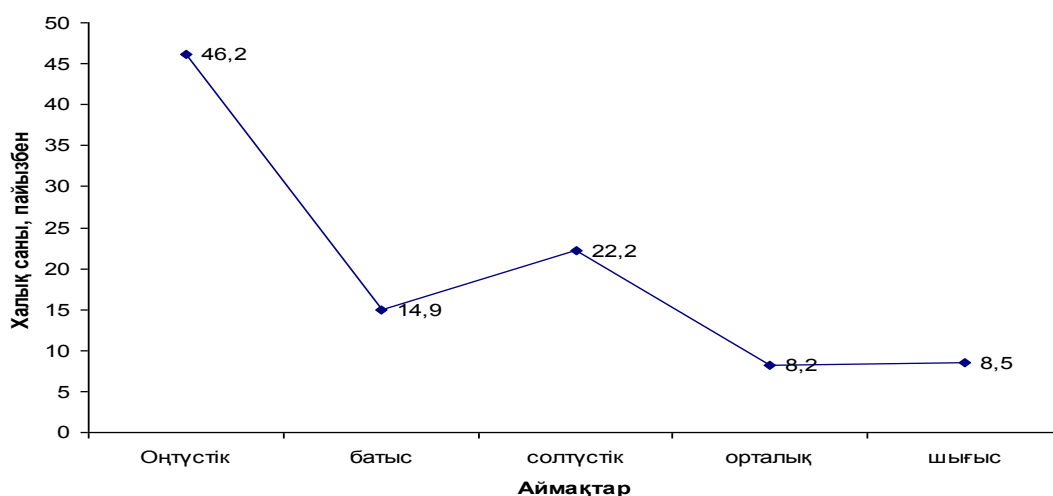
Абралиев О. А.
O. A. Abraliyev

Қазақ ұлттық аграрлық университеті

Елбасы 2012 жылғы Қазақстан Халқына Жолдауында "Қазақстан дамуының жаңа кезеңі – экономиканы нығайту, халықтың әл-ауқатын арттыру және әлеуметтік-экономикалық жаңғырту мәселесін шешуге байланысты" деп атап өтті [1]. ХХІ ғасырда ауыл шаруашылығы саласы инновацияға негізделген елдердің ұлттық экономикасы және халқының әлеуметтік жағдайы жақсармақ. Индустриалдық-инновациялық бағдарлама аясында аграрлық секторда 75 жоба іске асырылды. Еліміздің ауыл шаруашылық саласындағы 21083 мың га егістік жерлердің құнарлығын арттыруға және онда қолданылатын инновациялық технологиялардың экономикалық тиімділігіне баса назар аудару қажет. Жаңа инновациялық технологияларды енгізгенде ғана нарықтық қатынастар қалыптасып, ұлттық экономикамыз тиімді де тұрақты дамитын болады. Себебі жаңа әлемдік деңгейдегі технология ғана жер құнарлығын қорғауға, сақтауға мүмкіндік беріп қоймай, өсірілетін ауыл шаруашылық өнімдерінің бәсекелестік қабілеттілігін арттыруға мүмкіндік береді. Зерттеу деректері анықтағандай, 2011 жылы ауыл шаруашылығы саласында тамшылап суғару 17 мың гектарды қамтыған, ал жылыжайлардағы көкөністің жалпы өнімі 28 мың тоннаны құрады, яғни ішкі көкөніске деген сұраныс қажеттілігінің 32 пайызын құрады.

Қазақстан Үкіметі 2011 жылы ауылшаруашылық құрылымындарына барлығы 4,5 мың ауыл шаруашылық техникалары соның ішінде: 1291 трактор және 1152 астық комбайндарын сатып алған. Мемлекетіміздің ауыл шаруашылығы саласы 2011 жылы 2256,6 млрд. теңгенің жалпы өнімін берді, бұл 2010 жылмен салыстырғанда 26,7 % көп. Ауылшаруашылығы саласына келген инвестиция 22,7% өсіп, 107,4 млрд. теңгені құрады. ҚазАгро холдингінің АӨК қаржыландыру көлемі 235 млрд теңге немесе 2010 жылмен салыстырғанда 1,5 есеге өсті. Үкімет тарапынан ауыл шаруашылығы саласын тұрақты да жүйелі қолдаудың нәтижесінде: гектарынан 17 центнерден жалпы көлемі 27 млн тонна астық жиналып алынды. Ауыл шаруашылығы қашан да ел экономикасын алға сүйрейтін жетекші саласы. Мемлекетіміздің 14 облысындағы 160 астам ауыл шаруашылық аудандарында орналасқан 180 мыңнан астам шаруа қожалықтарының шаруашылық тиімділігін арттыруға, әсіресе халқы тығыз орналасқан оңтүстік аймақтардағы суармалы жерлерді ұтымды пайдалану, заманауи агротехникалық тәсілдер - тамшылатып суару қолдану, ауыспалы егістік, 2 рет өнім алу, өнім түсімін арттыру, жаңа сорттар мен оларды үнемі жаңалау жөніндегі ғылыми-зерттеулерді жүргізу, егістік алқаптарды әртараптандыру, т.б. Яғни суды, шығындарды көп қажет ететін дақылдар егілетін алқаптарды қысқарту және оларды біздердің жағдайларымыз үшін барынша тиімді бидай түрлерімен алмастыру бағытында шараларды жүзеге асыру кезек күттірмейтін экономикалық мәселелер қатарына жатады. Біздер

бұрынғыдай егілген егістік ауданы емес, өндірілген тағам көлемі мен сапасы көрсеткіштерін басшылыққа алуымыз қажет. Біздің сапа еуропалық (ЕО) талаптарға сай болуы керек. Яғни шығарылған ауылшаруашылық азық-түлік тағамы көлемінің көрсеткіші алынуы керек. Жалпы республика бойынша ауыл шаруашылық саласы 2011 жылғы өндірген өнімі 2256,6 млрд. теңгені құрады. Жүргізген зерттеу есептеулеріне сүйенсек, 2011 жылы республика халқының саны 16433786 адам болған, оның: 46,2 % (7598366 адам: Алматы, Жамбыл. Оңтүстік Қазақстан, Қызылорда) –оңтүстікте; 22,2% (3646375 адам: Ақмола, Қостанай, Павлодар, Солтүстік Қазақстан)-солтүстікте; 14,9 % (2440394 адам: Ақтөбе, Атырау, Батыс Қазақстан, Маңғыстау)-батыста, 8,5% (1396746 адам Шығыс Қазақстан) – шығыста; 8,2% (1351905 адам Қарағанды) –орталықта, 1 сурет. Осы суреттен көрініп тұрғандай республика халқының басым бөлігі оңтүстікте орналасқан.

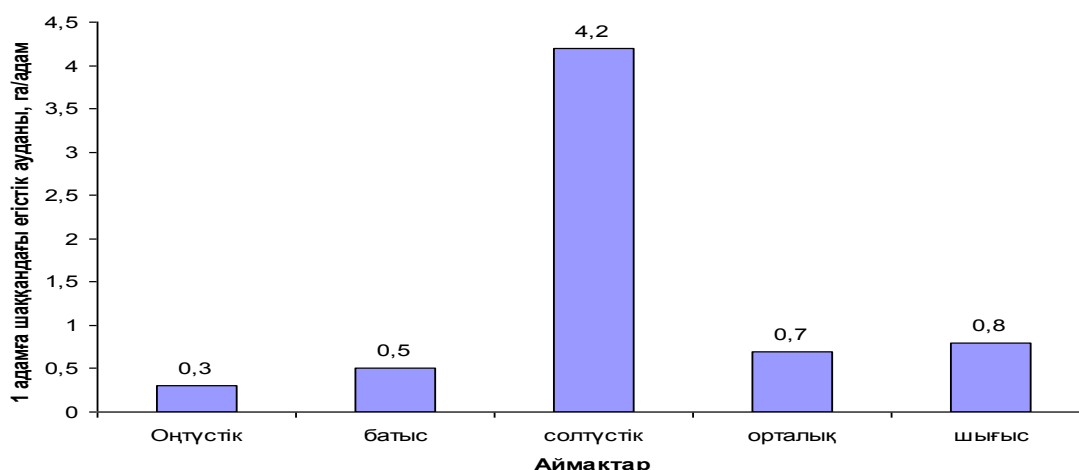

1-сурет. Қазақстанның ауыл шаруашылық аймақтарындағы 2011 жылғы халық саны.

Мемлекетіміз индустриалды-аграрлы елге жатады. Экономикамыздың екі басым бағыты бар. Бұл - индустрия және аграрлық сала. Еліміздегі егістік ауданының жалпы көлемі-21083 мың га, 1 адамға шаққанда-1,28 га/адам. Ал егістіктің 1 адамға келетін ауданы аймақтар бойынша келесідей: солтүстікте -4,2 га/адам; шығыста-0,8 адам/га; орталықта-0,7 адам/га; батыста-0,5 адам/га; оңтүстікте-0,3 адам/га., 2 сурет. Бұдан шығатын қорытынды оңтүстікте орналасқан 7 миллионнан астам халықтың біраз бөлігін солтүстік ауыл шаруашылық зоналарына қоныстандыру мүмкіндіктерін қарастыру қажет. Солтүстік өңірдегі егістіктің ауданы 15268,8 мың га, оның - Қостанай облысында-5059,5(33,1%) мың га, Ақмола -4659,1(30,5%) мың га, Солтүстік Қазақстан-4487 (29,4%) мың га, Павлодар-1063,2 (7%) мың га.

Жері қиыршық тас пен құм болып келетін Израиль мемлекетінің тәжірибесін алсақ, олар ауыл шаруашылығы саласында инновацияны қолдану арқылы 8 млн. халқын азық-түлікпен қамтамасыз етіп қоймай, экспортқа көптеп азық-түлік өнімдерін шығарады. Дамыған елдердің 1 гектар егістігі қанша адамды асырауға мүмкіндігі бар десек: Бельгия-12,5 адам, Германия-8 адам, Жапония-26,5 адам, Нидерланды-16,5 адам, Ұлыбритания-8,0 адм, Швейцария-16,5 адам [2].

Ауыл және аудан аясында "шағын кластерлер" құру қажет. Мұның мақсаты жергілікті жерлерде өндіруге тиімді ауыл шаруашылығы шикізатынан, тағам өндіру технологиясынан, сервистік қызметтерден және тұтынушыларға тиімді бағамен жеткізу саясатынан тұрады.

2-сурет. 2011 жылғы Қазақстан Республикасы аймақтарында 1 адамға келетін егістік ауданы, га/адам

Аталған микрокластерлер арқылы мемлекеттік тапсырыс беру арқылы қаржыландыру және несиелендіру мәселесін шешуге болады. 2010 жылы біз сыртқа шамамен 9 миллион тонна астық саттық. Оның ішінде 3 миллион тонна бидай Орталық Азия елдеріне сатылды. 2012 жылы 15 миллион тонна астықты экспортқа шығара аламыз. Соңғы бес жыл көлемінде Қазақстан ұн экспорттайтын жетекші елге айналды. Мемлекет экспорттық көкжиекті кеңейтуге бағытталған жұмыстарды жүргізуде. Сол арқылы ауыл шаруашылығы тауарларын өндірушілер өз өнімдерін сыртқа саудалауға мүмкіндік алды. Каспий өңірінде көлік-логистикалық кешені құрылды, нәтижесінде Иран және Кавказ елдеріне астық экспорты жүйелі түрде жүргізілуде. Ақтау, Әзірбайжанның Баку және Иранның Амирабад порттарында жаңа астық терминалдары құрылды және ескілерінің қуаты арттырылды. Болашақта "Қазақстан - Түркменстан - Иран - Парсы шығанағы" теміржол жобасы жүзеге асқанда Қазақстан тауарларының тасымалы арта түспек. Бізде өндірілген тауарлар Парсы шығанағы елдеріне, Шығыс Жерорта және Солтүстік Африка елдеріне жетпек. "Жетіген-Қорғас" теміржол тармағының іске қосылуы және "Хоргос" халықаралық көлік-логистикалық жобасының жұмысын бастауы Қытай мен Тынық мұхиты аймағының нарықтарына шығуға мүмкіндік береді. Еліміздің территориясы арқылы өтетін "Батыс Қытай-Батыс Еуропа" халықаралық транзиттік дәлізі: 5 облысымыздың ауыл шаруашылық өнімдерін ЕО және Ресей мемлекетіне экспортқа шығару әлеуетін қарастыру керек. Халықаралық автомобиль жолы Санкт-Петербург-Мәскеу-Нижний Новгород-Қазан-Орынбор-Ақтөбе-Қызылорда-Шымкент-Тараз-Қорғас-Үрімші-Ланьчжоу-Чжэнчжоу-Ляньюньган бағыты бойынша өтеді. Транзиттік дәліз Қазақстан аумағы бойынша 7,9 миллион адам тұратын 5 облыстың аумағын-2452 шақырым жолды қамтиды. Ауыл шаруашылық саласына инновациялық технологияны енгізу арқылы ғана оң нәтижелерге жетуге мүмкіндік болатындығын айтуға тиіспіз. Қазақстан Республикасының ауылшаруашылық өнімдері халқымыздың сұранысын қамтамасыз етіп қана қоймай, әлемдік сауда кеңістігіне шығуға әлеуетіміз бар. Осы мүмкіндікті дұрыс пайдалану шараларын қарастыруға тиіспіз. Ал халықаралық тәжірибені оңтайлы пайдалана алсақ, өзге дамыған елдердің: АҚШ, Австралия, Германия, Голландия, Израиль, Жапония, Канада ауыл шаруашылық саласын мемлекет тарапынан қолдау және агробизнесті ұтымды ұйымдастыру инновацияларын алсақ, өсірген ауыл шаруашылық өнімдерінің арасында өзара бәсекеге қабілеттілік деңгейін арттыра аламыз. Ол үшін ауылдың

кәсіпкерлік қабілетін арттыруға күш жұмылдыруымыз тиіс. Аталған шаралар іс жүзіне асқанда ғана агроөнімдеріміздің сапасы артып, инновацияны барынша қолдануға қол жеткіземіз.

1. Н.Ә.Назарбаев Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты//ҚР Президентінің Қазақстан Халқына Жолдауы, Астана 27 қаңтар 2012 ж.

2 А.Г.Глебова Динамика развития производства основных сельскохозяйственных культур//Аграрная наука №8, 2011 – С.2-3

В статье рассматривается инновация как основа стабильного развития сельского хозяйства.

Мақалада инновация ауыл шаруашылық саласын тұрақты дамытудың негізі ретінде қарастырылған.

In the article innovation is defined as the foundation for stable development of agriculture.

УДК 668.82.63

ПРОБЛЕМЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ АГРОФОРМИРОВАНИЙ

PROBLEMS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AGROFORMATIONS

**Айтуганова Г. Н., Бактыбаева Г. Н.
G. N.Aituganova, G. N.Baktybayeva**

Казахский национальный аграрный университет

Каждая хозяйственная структура в условиях конкуренции должна стремиться к экономическому росту. Этому процессу противостоит экономическая дестабилизация, когда имеет место резкое нарушение равновесия, неустойчивое положение в экономике, разбалансированность хозяйственных отношений. В случае нежелательных отклонений под воздействием внешней и внутренней среды каждое предприятие сталкивается с необходимостью возврата к устойчивому эффективному развитию. Факторы внешней среды оказывают прямое или косвенное влияние на производственно – финансовую деятельность организации и действуют за ее пределами в соответствии с *рисунком 1*.

Для обеспечения устойчивого функционирования агроформирования должны оперативно реагировать на изменения внешней среды и принимать эффективные решения. К числу внутренних факторов, оказывающих значительное влияние на этот процесс, относятся его организационная структура, состав и квалификация персонала, организация труда и методы управления, состояние материально-технической базы и уровень технологий.

Предлагаются следующие основные критерии развития экономической устойчивости агроформирований: достижение оптимальной величины прибыли, достаточной для развития на основе самофинансирования, и обеспечение ее устойчивых темпов прироста; формирование собственного оборотного капитала в рамках, позволяющих обеспечивать высокие темпы прироста объемов продажи продукции на уровне не ниже конкурентов; повышение рентабельность продукции и ускорение